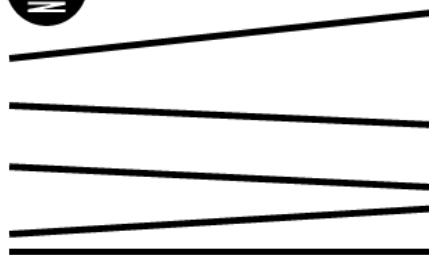


Digitaliseret af | Digitised by



**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : L.A. Jørgensens Forlag, 1872

Fysiske størrelse | Physical extent:

Blade fra danske Kvinder.

[8], 128 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.



BLADE

FRA

DANSKE KVINDER.



KJÖBENHAVN.

L. A. JÖRGENSENS FORLAG.

1872.

Blade fra danske Kvinder.



Indhold.

Side.

Kvinden som Personlighed, to Foredrag af Pauline Worm	1.
Hvad lærte Mathilde Fibiger de danske Kvinder? af G. A.	42.
Kun en eneste Gang. Af Benedikte Arnesen-Kall	52.
Skovbal-Billede. Af Benedikte Arnesen-Kall	53.
Paa Foraarsvandring. Af Benedikte Arnesen-Kall	55.
Elisabeth, Dronning til Danmark. Af Johanne Louise Krebs	56.
De haarde Ord. Af Rosalie Rosenfeldt	87.
Kransen. Af Rosalie Rosenfeldt	89.
Vi mødtes. Af Rosalie Rosenfeldt	91.
Den orientalske Kirke. Af Elisabeth Ouchterlony	93.
Klintebloomsten. Af Pauline Worm	107.
Forandrer Signalerne. Af Pauline Worm	111.
Bør danske Kvinder kunne blive Lærger? Af Sophie Testkow	113.

Forord.

Denne lille Samling, som her vover sig ud i Verden, er den anden i Rækken, der er skreven af danske Kvinder. Sille Bajer udgav i 1852 den første; men man vil finde en væsentlig Forskjel i Indholdet; den ældre er fornemmelig lyrisk, denne, skjønt mindre i Omfang, indeslutter en større Tankekreds.

For tyve Aar tilbage var Følelsens Rige det eneste, hvori man tilstod Kvinden Ret til at bevæge sig, og kun saare Faa iblandt os vovede sig ud derover i Tale og Skrift. Nu er det anderledes. Tidens mægtige Fremadskriden har ogsaa berørt Kvinden; hendes aandelige Synskreds er bleven større, og disse Blade turde vidne om, at ogsaa hun paa en fyldigere Maade end tidligere ønsker og har Anlæg til at deltage i Menneskehedens Arbejde og Kamp. — Kritiken vil vist kunne paavise Mangler og Fejl i denne Samling; men de første Skridt ere aldrig sikre, og i al sin Ufuldkommenhed

viser den dog en Begyndelse hos Kvinden til en ny Stræben, som peger opad og fremad, og dette bør ikke ganske glemmes ved Bedømmelsen.

Finde «Blade for danske Kvinder» venlige Læsere, ville de aarlig blive fortsatte og bringe Bud ud i Verden om, hvad den Enkelte har følt, tænkt og ønsker at sige til Alle.

Udgiverinden.

Kjøbenhavn i September 1872.

Passende Bidrag til en eventuel Aargang for 1873 modtages indtil Udgangen af Juni Maaned n. A. i Forlæggerens Boghandel, Højbroplads Nr. 10, under Adr.: «Udgiverinden af Blade fra danske Kvinder.» Alle Bidrag som optages honoreres.

Kvinden som Personlighed.

To Foredrag af Pauline Worm *).

I.

Der var en dansk Digter, som hed Peter Ludvig Møller; han har, blandt adskilligt Andet, skrevet et lille Digt, der hedder Sjælevandring, og deri fremsat en Tanke, der maaske, ret forstaaet, er det eneste rigtige Svar paa et af Tidens brændende Spørgsmaal: Spørgsmaalet om Kvinden.

Gangen i P. L. Møllers Digt er denne: En ung Hunørn (man véd, at blandt Rovfuglene er Hunnen den største og modigste) — en ung Hunørn er paa en af sine Luftrejser kommen for nær til den forræderiske Jord og har faaet en dræbende Kugle i Brystet. Den har som Ørn ikke fuldendt sit Levnetsløb; derfor skal det fortsættes i en højere Tilværelse. Den vaagner til nyt Liv, forvandlet til Menneske; men ak! den har under Forvandlingen beholdt sit Kjønn, og Tiden eller Slægten har ikke Rum for en Ørnenatur i Kvindeskik-

*) Forf. har over dette Æmne holdt et Foredrag i Randers og et i Aarhus; her meddeles begges Indhold i udvidet Skikkelse, saaledes ordnet, at det ene bliver en Fortsættelse af det andet, hvad der selvfølgelig ikke var Tilfældet i Virkeligheden

kelse. Hun er smuk; man lovpriser hendes Skjønhed, man yder hende en kold Beundring; men Ingen forstaar og Ingen elsker hende, og dog er Ørnehjertet i hendes Bryst ogsaa et Hjerte. Saa gaar hun da med sin uforstaaede og aldrig stillede Higen ensom og forladt mellem de Fremmede og længes efter sine Frænder, længes tilbage til Ørnereden paa Fjeldet og sukker:

«O, maatte dog mit Fængsel briste!

«O, leved atter jeg den Tid,

«Da jeg min Skjæbne turde friste

«I Kraft og Torden, Storm og Strid!»

— men, som sagt, hun sukker forgjæves.

Jeg har læst det lille Digt for Adskillige. Nogle have sagt: «o fy!» naar den unge Pige dvæler ved saadanne Erindringer fra sit tidligere Liv som disse:

«Tidt traf min Klo den fejge Hare;

«Jeg steg med den op i det klare

«Sollys og drak dens Hjerteblood.» —

de have vistnok ment: fy, hvor ukvindeligt!»

Andre have sagt: «jeg forstaar ikke, hvad Digteren mener; var det da ikke en Fremgang? — er det ikke bedre at være Menneske end at være Ørn?»

Jo, ganske vist. Skjønt vor Slægt fra gamle Dage indtil nu har gjort mange mislykkede Forsøg paa at opnaa ved Konst, hvad Fuglene have af Naturen, og Ørnen fremfor alle andre Fugle: Evnen til at svinge sig højt op over Skyerne og styre Flugten med Frihed; skjønt Opgaven maaske aldrig løses — saa er det dog bedre

at være Menneske end at være Ørn. Jeg skal sige Dem hvorfor: fordi Mennesket, det enkelte Menneske, er en lille Verden i sig selv, forskjellig fra alle andre; fordi hver enkelt Menneskenatur er en levende Tanke af Gud. Saaledes er det ikke med Dyrene; der er det kun Arten, der træder frem med noget Ejendommeligt, Arten i sin Helhed, der kan siges at være en levendegjort Skabertanke. Fem Mennesker: det er fem Personligheder, fem forskjellige Naturer, bestemte til at udvikles som fem forskjellige Karakterer, hver med sine Evner og sine Opgaver. Fem Kongeørne: det er kun fem Gjentagelser, fem Exemplarer af den samme Natur.

Men den unge Ørn var jo kun bleven Kvinde, og just, naar Talen gjælder det Personlige, vægrer man sig haardnakket ved at erkjende Kvinderne som Mennesker. At der ellers er meget Menneskeligt ved os: at vi f. Ex. have en oprejst Gang, at vi kunne tale — ikke ganske som Papegøjer — og tænke — ikke ganske som Gæs — at vi kunne lære mange Slags Ting, hvortil det er aldeles umuligt at afrette Dyrene, alt dette indrømmer man os villigt, ja, man gaar ved enkelte Lejligheder endnu meget videre i sine Indrømmelser og løfter os til Skyerne som rene Engle; men som Personligheder, forskjelligt anlagte af Naturen, hver enkelt med sine Evner, sit Kald og sin Gjerning i Livet, sin Sendelse, sin Pligt, sit Ansvar for Gud og Mennesker — nej, som Personligheder vil man ikke erkjende os. «Manden har at søge sig en Livsopgave

og en Livsstilling», hedder det i Almindelighed, «men for Kvinden er det anderledes; hende har Naturen en Gang for alle bestemt det store og skønne Kald at vorde Hustru og Moder.» Indvende vi nu, at hertil maa vel svare det Kald eller den Bestemmelse for Manden at vorde Ægteemand og Fader; at dersom Manden uden at følge dette Kald kan udrette ikke alene noget Nyttigt og Godt, men endogsaa noget Stort i Verden, saa maa det samme gjælde om Kvinden; at Apostelen Paulus priser den ugifte Stand baade for Mand og Kvinde, og at det naturligvis ogsaa er fuldkommen meningsløst at anbefale enten gift eller ugift Stand for det ene Kjønn alene; — indvende vi dette, saa faa vi til Svar, at med Manden er det alligevel en ganske anden Sag end med Kvinden; vel gjør han ret i at gifte sig, men det at være Familiefader, det er ikke noget, han kan leve for, aldenstund han ikke kan leve deraf, det skulde da være, at han giftede sig Rigdom til. Hustruen derimod forsørges af sin Mand — ja, der er jo rigtignok en Mængde Ægteskaber, hvor det slet ikke er Tilfældet; men ligemeget: man lukker Øjnene for Virkeligheden, holder sig til Ideen, der i denne Sag betyder Fordommen, og siger, at det altid er saa: Hustruen forsørges af sin Mand og kan ikke sørge for sig selv; altsaa er hun kun til for Ægteskabets Skyld. «Manden lever for en Idé, Kvinden blot for sin Mand,» siger en svensk Forfatter*) og han lægger denne Visdom i Munden paa en

*) C. A. Wetterbergh (Onkel Adam) i «Penningar och Arbete.»

19 Aars Knøs, ikke for at gjøre ham komisk, nej, tvertimod: for strax at anbefale ham til Læsere og Læserinder som en begavet Yngling, der allerede ser saa dybt i Livets Forhold. Sætningen, saa kort den er, indeholder tre mærkelige Paastande: først den, at hver Mand lever for en Idé, gaar Aandens Ærinde gennem Livet, dernæst den, at hver Kvinde har en Mand, eller med andre Ord, at et Væsen af Kvindekjøn først bliver til Kvinde, naar hun gifter sig, og ophører at være det, naar Manden dør; endelig, at Kvinden — Hustruen — ikke formaar at løftes af nogen stor Tanke, ikke engang af den, som hendes Mand lever for, saa at hendes Leven for ham kun vil sige dette, at hun er hans Elskerinde og hans Husholderske, ikke hans Veninde, hans Medhjælp, den, der forstaar ham, trøster ham og holder ham oppe, naar Verden gaar ham imod. Det var et svensk Vidnesbyrd, og dog er Sverig meget forud for Danmark i frisindede Indrømmelser til Kvinden og hendes Evner. Høre vi saadanne Røster derfra, saa er det begribeligt, at vi intet Bedre faa at høre her hjemme, og gaa vi til Norge, bliver det langt værre endnu: der fortæller man «Damer og Herrer», ganske ligefrem, at Kvinden ikke egentlig har Personlighed, ikke egentlig er Menneske, at hun kun har de Evner, der ere virksomme i Søvn, at hun er en sovende Mand!!!*) Ja, man maa næsten tro, at Tilhørerinderne virkelig have

*) Jødedommen. Ti populære Foredrag af G. Vilh. Lyng, Universitetsstipendiat i Filosofi. Christiania 1867.

sovet under de Foredrag, der ende med denne Dom, — hvad der for Resten er underligt; thi man kan paa ingen Maade beskylde dem for at være kedelige — maa have sovet temmelig dybt, hvis de ikke have rejst sig mod en saadan Forhaanelse, og derom forlyder Intet. Fra de nordiske Riger kunne vi endvidere gaa hele Europa rundt og Amerika med, ikke at tale om de barbariske Verdensdele, — vi kunne gaa Jordkloden rundt og overalt støde paa samme Forestilling: den, at alle Kvinder have en Natur og af Naturen ens Evner og ens Tilbøjeligheder; at de, kort sagt, ligesom Dyrene, hvert efter sin Art, kun ere Gjentakelser af den samme Tanke; at de circa 500 Millioner Kvinder, der nu leve paa Jorden, og alle de mange tusinde Millioner, som have levet, kun vare og ere Exemplarer af et og det samme Værk: det, som i Tidens Morgen traadte frem — dog rigtig nok, saavidt jeg véd, vaagen af den sovende Mands Side og fik Navnet Eva.

Exemplar er et fremmed Ord; men vi forstaa det Alle og vide, at det mest bruges om Bøger. Nu kan en Bog, som bekjendt, være udkommen flere Gange i temmelig forskjellig Format med forskjellig Tryk og Udstyrelse, og selv om Bogen kun er trykt og oplagt en Gang, kunne nogle Exemplarer være elegant indbundne, andre løst og simpelt heftede, nogle trykte paa fint Velin, andre paa grovt Papir, nogle ny, andre brugte men vel vedligeholdte, atter andre stærkt medtagne af Brugen: krøllede, tilsmurte, forrevne, maaske i den Grad, at noget af Texten enten er bleven

ulæseligt, eller er rent borte. I Modsætning til disse defecte Exemplarer, hvoraf man saaledes ikke faar alt at vide, hvad Forfatteren har villet sige i dette Værk, gives der andre, hvori den nærværende eller tidligere Ejer har føjet sine Tanker til det oprindelige Indhold, hvori man altsaa ikke blot ser hele Texten, men endog noget mere. De samme eller lignende Forskjelligheder har man nu ogsaa Øje for hos Kvinderne: Anne Kandestøbers er in folio og Ingeborg Blytækkers in quarto. Engelke Hattemagers, der for lutter Pænhed ikke kan faa et Ord frem, er et Exemplar med en Forgyldning paa Snittet, der slutter saa fast, at den lukker for Indholdet; Else Skolemesters derimod er et Exemplar med Randgloser, et Exemplar, hvori den lærde Mand, David Skolemester, i hvis Besiddelse det er, har nedlagt saa meget af sin Visdom, at Forfatterens Ord, det Oprindelige, derved er traadt i Skygge. Jeg kunde udfylde hele Rammen og hente Billederne fra mange andre Steder end fra Holbergs Barselstue; men dette maa være nok til at vise Dem, at for en løs og overfladisk Betragtning forliges de mange Forskjelligheder, Enhver maa kunne se hos de mange Kvinder, meget godt med den Tro, at de oprindelig ere ens anlagte. Det er Opdragelse, Udvikling, Skjæbne, Tilfælde, Mændenes Indvirkning, mener man, hvorved Forskjellen er kommen frem; man nægter, at den er sat af Naturen. Som sagt: denne Mening er løs og overfladisk; men det er efter den, at Kvindens Stilling i Samfundet er bestemt; det er paa den, at vore Love, vore Stiftelser, vore Sæd-

vaner, Vedtægter og Fordomme hvile; den er den raadende, selv naar man viser Kvinden Ære og ved festlige Lejligheder drikker hendes Skaal. Den Skik at udbringe en Skaal eller et Leve for Kvinden — ikke for enkelte udmærkede Kvinder, ikke for alle ædle og trofaste Kvinder, men for Kvinden ganske i Almindelighed — den er betegnende. Det falder ikke Nogen ind at foreslaa en saa omfattende Skaal for Manden; nej, thi hver Mand er en Mand for sig, Karl for sin Hat, og selv om han ikke saa ganske er det, saa er der dog altid saa meget Mandigt ved ham, at han vilde frabede sig en Ære, der kun vistes hans Kjon, ikke ham selv. Skulde Nogen udbringe en Skaal for «Manden» og komme godt derfra, saa maatte han sige, at den gjaldt ikke de Mange, men de Faa, ikke hver Mandsperson, men hver mandig Personlighed med Staal i Villien og Mod i Brystet. Nu, Skaalen for Kvinden gjælder vel egentlig talt ogsaa kun et Mindretal: den unge og smukke Kvinde, «Dronningen i den Unges lyse Drømmeland»; men man er for galant til minde os om, at vi ikke alle ere saadanne Dronninger; man medtager gjerne i Skaaltaler en eller anden Egenskab, der kan overleve Ungdom og Skjønhed; ergo: hver Kvinde tilegner sig Skaalen som Exemplar, om end defect Exemplar af det Billede, der blev tegnet; anmodes en enkelt Kvinde — den fornemste eller den smukkeste, som er tilstede — om at modtage Skaalen, da modtager hun den ligeledes som Exemplar, som Pragtexemplar maaske; men det er ogsaa alt. Ser man imidlertid lidt nøjere til, saa viser det sig

snart, at mange Kvinder ere i Besiddelse af Evner og Egenskaber, der ikke kunne være noget Tillært, noget i Levnetsløbet Tilegnet, men afgjort vise sig at være Natur og dog umulig kunne henregnes til den fælles Kvindenatur. Hvorledes forklare Folk nu dette? Jo, de sige: Naturen har sine Luner; det morer den undertiden at frembringe Vanskabninger, Misfostre. Saadanne usædvanlige Anlæg ere i det Sjælelige, hvad Dun paa Hagen, en Basstemme eller en syv Fods Væxt à la Mantouffle vilde være i det Legemlige: noget Uskjønt, noget — Ukvindeligt.

Ukvindeligt! — jeg stemmer slet ikke for, at dette Ord skal ud af Sproget; thi der gives Tider, Steder og Leiligheder, hvor man har Ret til at bruge det; som der er en menneskelig Værdighed, fra hvilken Mand og Kvinde kan falde, saa at de blive Umennesker, og som der er en særegen mandig Værdighed, saaledes er der ogsaa en kvindelig. Men naar man slaar om sig med dette Løsen og stempler snart dette, snart hint som ukvindeligt, saa gjør man sig stadig skyldig i en slem Forvexling: man sammenblander det, hvori det Kvindelige ikke bestaar, med det, der ikke kan bestaa med Kvindeligheden. Det er sandt: en Kvinde kan være klog, praktisk, forretningsdygtig; hun kan være digterisk begavet, aandsfuld, veltalende, eller hun kan være modig, aandskraftig, viliefast, og dog — det indrømmer jeg — med alt dette maaske ingen sand Kvinde. Men naar man uden videre slutter: hun har Aand, altsaa mangler hun Hjerte; hun

er skarpsindig, altsaa kan hun ikke være ydmyg; hun har en Villie, altsaa er hun ikke blid og from — hvis man slutter saaledes, da slutter man falsk og overilet; thi det skal dog engang siges, at det Kvindelige bestaar lige saa lidt i Dumhed som i Klogskab, lige saa lidt i Aandløshed som i Aand og endnu mindre i Fejghed end i Mod.

Bestaar det da, vil maaske Nogen spørge, i Midelvejen mellem alt dette, i den gyldne Middelmaadighed, som Papegøjen lovsynger i Oehlschlägers St. Hans-Aftens Spil? Nej, heller ikke; det bestaar i ganske andre Egenskaber, deriblandt vistnok ogsaa Maadehold; thi en skarpt begrændset Ensidighed klæder ikke Kvinden; men Maadehold og Middelmaadighed ere to forskellige Ting. Hvad vi maa se at komme bort fra, er den Misforstaaelse, at det Kvindelige skulde være Modsætningen til det Mandige, og at derfor det, der er Mandens Lykke og Ære, for Kvinden nødvendigt maatte blive en Ulykke og en Skam. Var Modsætningen der, saa maatte Forholdet jo ogsaa have sin anden Side: det, hvorved Kvinden vandt Lykke og Ære, maatte blive en Ulykke og en Skam for Manden, og virkelig gives der dem, som mene, at saaledes er det; men det er let at gjendrive denne Tale. Det, hvorved Kvinden «gjør Lykke», er Skjønhed — det nytter ikke at nægte det. Er det nu en Ulykke for en ung Mand at være smuk? Ganske vist er han at beklage, dersom et kjønt Ansigt er det Eneste, han har at komme gennem Verden med; men er det ikke det Eneste, er der ellers noget ved

ham: saa tror jeg, at et smukt Ydre er en ret behagelig og anbefalende Tilgift til de andre Fortrin. Jeg har aldrig hørt, at Nogen har faaet Afsked af Statens Tjeneste, ikke har kunnet opnaa Borgerskab i en By, har tabt en Retssag eller faaet en Kurv af den Grund: at han var for smuk; snarere mener jeg, at naar to Medbejlere til hvilkensomhelst Stilling ellers i alle Henseender vare lige værdige, lige dygtige, lige hæderlige, saa vilde den, der havde det mest vindende Ydre, i de fleste Tilfælde gaa af med Sejren. — Hvad er det, der til alle Tider er kaldet Kvindens Ære og «Dyd»? Det er Kyskhed, et uplettet Navn som trofast Hustru eller som Mø. Skulde det være en Skam for Manden at være en trofast Ægtemand eller en Ungersvend af rene Sæder? Man er desværre altfor villig til at tilgive ham, hvis han ikke er det; men at man ligefrem skulde regne ham til Ære, hvad der er skændigt, eller til Skændsel, hvad der er rent og godt — nej, saa moralsk fordærvet er vort Samfund ikke. — Andre gode og skønne Egenskaber, som man er enig om især at vente af Kvinden og at rose Kvindekjønnen for, ere: Mildhed, Fromhed, Sagtmodighed, et varmt Hjerter for Ulykken, kjærlig Overbærelse med de Faldne. Dadler man en Mand, hvis han har alle disse kvindelige og kristelige Dyder? Nei, man beundrer ham, man elsker ham derfor, og jo mere mandig han er i al sin Færd, desto mere beundrer og elsker man hos ham ethvert Træk af Hjertelighed. — Og, for at jeg

skal gjøre et Spring ned i det rent Materielle: de huslige Sysler som Brygning, Bagning, Kogning, Farvning, Vævning, Syning, Strikning, Spinding — alle de Færdigheder, som man paa Landet kræver af en dygtig Kvinde — yanære de i vore Dage nogen Mand, der vælger en af dem til sin Næringsvej? Kan en Bager eller Brygger ikke være en Hædersmand? en Farver ikke modtage offentlige Tillidshverv? Kongens Kok ikke faa en Rang? kunne Vævere og Skrædere ikke sidde i Byraadet? Spinderiejere og Strømpefabrikanter ikke udøve Valgret til Rigsdagen? — Ja, naar en Mand forsømmer sin Ager eller sit Kjøbmandsskab, sit Embede eller sit Værksted for at udføre en Kokke- Stue- eller Barnepigens Gjerning i Huset, finder man det rigtignok mindre hæderligt; men det Uhæderlige ligger da i, dels at han forsømmer, hvad der skulde ligge ham nærmest, dels at han bliver sin Kones Medhjælp i Stedet for, at hun skulde være hans; det er ikke Gjerningen i og for sig, hvorved der klæber nogen Skam. Altsaa: Modsætningen er der ikke og kan ikke være der; thi det Skjønne kan kun finde sin Modsætning i noget Uskjønt, det Ædle kun i noget Uædelt; men ægte Mandighed og sand Kvindelighed høre begge ind under Begrebet: det Ædle og Skjønne.

T Har der nogensinde været en Tid, da Mand og Kvinde hver havde sit afgrændsede Omraade, og da intet Overgreb taalttes fra nogen af Siderne, saa er nu denne Tid længst forbi: Gjærdet er nedbrudt og Mændene tumle sig frit over hele den Mark, som før var

Kvindens; men gaar en Kvinde lidt over den Streg, hvor Hegnet før har staaet, kommer hun et Par Alen over paa de Enemærker, hvortil det stærkere Kjøn fremdeles mener at have udelukkende Ret, da hedder det strax, at hun er unaturlig, ukvindelig, maaske endog, at hun er fræk!!*)

Jeg indrømmer, at der er en aandelig Væsensforskjel mellem Mand og Kvinde; men jeg indrømmer ikke, at den hos nogen af dem udsletter enten det Nationale eller det Personlige. Det Nationale er ogsaa en Væsensforskjel, selv Stamme-Ejendommelighederne, indenfor det samme Folk, det samme lille Folk, ere det. Det hedder, at Manden har en Overvægt af Forstand, Kvinden derimod af Fantasi og Følelse; den samme Forskjel har man fundet mellem Jyder og Øboer — stil nu en jydsk Kvinde ligeoverfor en Mand fra Sjælland eller Fyn: hvor have vi saa Forstanden og hvor Hjertet? — Selvfølgelig kan dette Spørgsmaal ikke faa et almengyldigt Svar, og hvorfor ikke? Fordi det kommer an paa, hvilken Mand og hvilken Kvinde man vælger til Sammenligning — med andre Ord: fordi Kvinden er personlig saavel som Manden, fordi hun, ligesom han, ikke blot er sine Forældres, sin Slægts, sit Folks og sin Tids Barn, men — sig selv.

*) «Gud bevare os for de Kvinder, der kjækt og frækt træde offentlig frem!» hedder det i den danske Oversættelse af en meget yndet tysk Andagtsbog: «Menneskelivet» af Dr. Ahlfeldt.

Vi kunne sige: allerede dette, at en Kvinde er sin Faders Datter saa vel som sin Moders, en Mand sin Moders Søn saa vel som sin Faders — allerede dette kuldkafter hele den Tankebygning, som man til Værn om Mandens Forrettigheder har opført paa Basis af de med stor Konst tilvejebragte Beviser for, at Eva var ringere begavet end Adam. Ved at læse 1ste Mosebog uden Fordomme kommer man snarere til den modsatte Erkjendelse: at Adam var ringere begavet end Eva; men hvem af de To vi end tilkjende Fortrinet, saa véd nu Enhver, at naar en hvid Mand ægter en sort Kvinde, fødes der ikke i dette Ægteskab hvide Sønner og sorte Døtre, men Børnene af begge Kjøen blive Mulatter — samme Lov gjælder i det Aandelige, ja, Historien vidner endogsaa om, at Aandens og Hjertets Gaver oftere gaa i Arv fra Fader til Datter og fra Moder til Søn end fra Fader til Søn og fra Moder til Datter*). Det gaar imidlertid med denne Erfaring som med enhver anden, der ikke passer ind i Systemerne: man lukker Øjnene for de klareste og simpleste Sandheder, og naar engang imellem Klarheden bliver saa stor, at den skinner gjen-

*) Et Exempel blandt mange: I «Fædrelandets» Feuilleton for 21de April 1871 læses om den svenske Digter Wilhelm von Braun: Poesiens Lyre var bleven givet ham i Vuggen, tildels som Arv efter Moderen, der med Lethed skrev Vers i den muntre Stil, ligesom Morfaderen i sin Tid var kjendt i Gøteborg som en ualmindelig kvik Visedigter.

nem Øjelaagene — ja, saa spiler man forbauset Munden op og raaber paa Undtagelser.

Der har været Kvinder, som have vundet sig et Navn i Verdenshistorien just ved de Egenskaber, hvortil Fordommen giver Mændene Eneret. Dem har man ikke vovet at kalde Vanskabninger og Misfostre. Nogle af dem, f. Ex. Catharine den Anden af Rusland, have rigtignok traadt al kvindelig Ære under Fødder — her kunde Domsordet: «ukvindelig» have været fældet med Grund; men det udeblev; thi for det Storslaaede, Storartede tier Dommen. Med det for Øje forlader man den Betragtning, at Forskjellen er en Væsensforskjel; at som Poul Møller — forskjellig fra Peter Møller — engang har sagt, mandig og kvindelig Værdighed ligesaa lidt kunne sammenlignes, som man kan maale, hvad der er højest: en Poppelpil eller et Tordenskrald. Man forlader denne Betragtning og sætter i Stedet for Væsensforskjellen en Gradsforskjel: Menneskeslægten deles i Henseende til Begavelse i to Rangklasser; til den højere høre alle Mænd og enkelte Kvinder, til den lavere Resten af Kvindekjønnets; altsaa: at være en begavet Kvinde det er at være en Undtagelse, at staa i Klasse med Mændene.

Saaledes — men ved denne Klassesdeling og denne Lære om Undtagelser overser man rigtigook Et, og det er — Mændenes Personlighed, den store Forskjel mellem Mand og Mand. En Kunstner som Thorvaldsen, en Digter som Shakespeare, en Troshelt som Luther fødes kun en Gang i et Aartusinde, og man kan maaske

— til Lykke for Verden — sige det samme om en Erobrer som Napoleon den Første eller en Statsstyrer som Fyrst Bismarck. Hvor høre de da hen i Systemet? Siger man, at de ere Undtagelser, vil jeg gjerne lade det gjælde; men hvis man med stærkt Eftertryk paa Ordet Mænd vilde kalde dem Undtagelser blandt Mændene, sagde man dog aabenbart en stor Dumhed; thi man lod da, som om det, der udmærkede dem blandt deres eget Kjø, var noget ganske sædvanligt hos det andet. Ikke meget klogere udtrykker man sig, naar en Heltinde som Jeanne d'Arc, en Regentinde som Elisabeth af England eller Margaretha af Norden, en Forfatterinde som Fru Gyllembourg, en Konstnerinde som Fru Jerichau-Baumann stemples som Undtagelser. Sandt nok, de ere sjældne Kvinder; man møder ikke hver Dag deres Lige paa Gaden; men at de ere sjældne Kvinder, den Tale er — i det mindste for de fire sidstes Vedkommende — gruelig meningsløs, naar man tænker paa, hvor sjældne saadanne Gaver som deres ere hos begge Kjø.

Alligevel har Undtagelsestheorien gjort Lykke, hos os Danske endog i en forbausende Grad. Man er jo hertillands altid rundhaandet med Titler; Titlen «Undtagelse» sparer man da ej heller paa: man giver den ikke udelukkende til de afdøde Kvinder, hvis Navne en Gang for alle ere indskrevne i Verdenshistorien — nej, lad en levende Kvinde blot give Haab om, at hendes Navn kan vinde en om end nok saa beskeden Plads i Fædrelandets Historie, i et Konversationslexikon eller et

illustreret Galleri for Levnetsbeskrivelser — saa er ogsaa hun en Undtagelse, saa er hun «som en Mand», og vel tillader man hende ikke at gaa ad ret mange af Mændenes Veje; men man undskylder Indskrænkningen i Valget dermed, at Loven ikke kan tage Hensyn til Undtagelser; en særegen Lov til Fordel for hende alene kunde der til Nød være Tale om; men en almindelig Lov, der forudsatte, at flere Kvinder kunde være som hun — den vilde det være Afsind at foreslaa. Og det hændtes desværre ikke sjælden, at en begavet Kvinde lod sig fange i dette Smigreri, at de, som vare fødte Forkæmpere, hvor det gjaldt Kvindens Ret, lode sig lokke over i Fjendens Lejr og brugte deres Gaver mod deres egne Søstre. Det var Uret; men den kan forstaaes og tilgives: — En Kvinde har maaske i tyve Aar, som Barn og som ung Pige, baaret paa en af Aandens Gaver — jeg vil sige: Digtergaven — som en Forbandelse; hun har hørt, at der til Vrængbilledet af en Kvinde altid hørte den Særhed «at gjøre Vers»; hun har læst hæderlige, ellers frisindede, højt priste Mænds — f. Ex. Poul Møllers — fordømmende, haanende Skildring af en Digterinde; hun er opvoxet med den Bevidsthed, at for denne skjæbnesvangre Gaves Skyld maa hun give Afkald paa Alt, hvad der gjør Livet lyst og venligt, er hun i sit femtende Aar eller tidligere stemplet som gammel Jomfru og som vordende Hospitalslem eller taalt Inventar i en Slægtnings Hus; hun har gennemgaaet alt dette — en Kvindenatur er ømtaalig, en Digternatur ikke mindre; er man paa en Gang Kvinde og Digter, er

man en Mimosa — dog har hun gennemgaaet alt dette — min Tegning er ikke overdreven, men den er blot ikke ganske ny — og da sker det, at et Digt, som hun, vel at mærke, ikke har sat sit Navn under, men som er hendes, bliver lyst i Kuld og Kjøen af et helt Folk; da siger man hende fagre Ord, saasnart hendes Skjul er røbet; da er hun fra Vanskabning og Misfoster op-højet til «Undtagelse»; hun har faaet Rang med Mænd, ja, man har endog nævnet hende en Mand, en af de Digttere, der mest have tiltalt hende, som den, hun i sit Digt er naaet op til; — kan ikke en saa hovedkulds Omvæltning nok fordreje en stakkels ung Kvindes Hoved, saa det bliver tilgiveligt, hvis hun efter en saadan Sejr ser ned paa sine kvindelige Omgivelser, af hvem hun maaske før maatte lide og taale mere end af Mændene, og tænker: «jeg er ovenpaa, lad dem krybe dernede, de ere ikke bedre værd!»

Den begavede Kvinde fristes og forlader sine Søstres Sag; saaledes bliver det fra Slægt til Slægt slaaet fast, at Kvinden er upersonlig, og saaledes forstaa vi den indre, sindbilledlige Sandhed i P. L. Møllers Digt om den forvandlede Ørn. Vi behøve ikke at tage Sagen bogstaveligt, ikke at ty til den indiske Lære om Sjælevandring for at forstaa dette, at Menneskeslægten, som er Skabningens Krone og Fuldendelse, den rummer i sig, og den udvikler i sig alle de Antydninger af Sjæl og Aand, som findes i Dyreverdenen; men hvad der hos Dyret er Artens Natur, er hos Mennesket Individets, den Enkeltes, og den Tanke ligger da nær, at

en Art, i hvilken Hunkjønnene er det stærkere, det fuldkommnere, maa gjenfinde sin Ejendommelighed hos en Kvinde. Naar nu denne ejendommelige, særegne, personlige Kvindenatur ikke maa anerkjendes, men skal holdes nede i Kraft af Fordomme, saa er Kvinden ulykkelig, ulykkeligere end Dyret, der — Exemplar, som det er — faar Lov at følge sin Arts Naturbestemmelse. Tilintetgør denne Fordom! udslet dette Upersonligheds Mærke! saa vil det Krogede blive ret, og saa ville først og fremmest de begavede Kvinder forstaa, at de ikke ere Undtagelser. Den Tale: «der er jo Ingen som De,» vil enhver Kvinde smile ad, naar hun først erkjender, at Gud, der ikke skabte to Blade ens paa samme Træ, heller ikke har skabt to Kvindesjæle ens, at naturligvis Ingen kan være som hun, naar den Ene aldrig er som den Anden.

At nægte Kvindens Personlighed er i Grunden det samme som at nægte hendes Evighed, hendes Sjæls Udødelighed. Muhamed var konsekvent: han nægtede den. Vore Theologer ere ikke konsekvente; de vide, at Kvinden er «Naadens Medarving til det evige Liv»; men dog ere de med, ere de ikke sjelden forrest i Kampen for den upersonlige Kvindelighed. De kæmpe for Kvindeligheden paa en saadan Maade, at hvis den, hvis selve Begrebet fik Kjød og Blod, Aand og Røst, saa maatte det sige: Gud bevare mig for mine Venner! Der er nemlig ved denne Undertrykkelse af det Personlige Intet, der svæver i større Fare end — just Kvindeligheden.

II.

Der var Mangt og Meget, hvori Kvindeligheden ikke bestod — Et véd jeg, der aldrig kan bestaa med den, og det er: et udtørret Hjerte, en lav, kold, egenkærlig Beregning, der ligeoverfor en Bejler ikke spørger om, hvad han fører i sit Skjold, hvad han tror og tænker, hvad der lever i hans Hjerte, hvilken Aands Barn han er, men alene — hvad han har at leve af om Aaret, om han kan forsørge en Kone, og, hvis han ikke kan det endnu, hvor snart han da rimeligvis bliver i Stand dertil. Man kan ikke let tænke sig noget mere Uskjønt, noget i dybest Forstand mere Ukvindeligt end en ung, ganske ung Pige, der ikke alene er beredt paa at række sin Haand til den Første, som gjør hende «et Tilbud» om Forsørgelse, men ogsaa er saa vel afrettet, saa godt indeklemmt i Systemets Snørliv, at hun selv med fuld Bevidsthed altid og allevegne er betænkt paa at stille sit Ansigt, sin Figur og sine Talenter i det fordelagtigste Lys for Enhver, som gaar forbi, i det Haab, at dog tilsidst En, helst en rig og fornem Herre, maa blive fangen. Disse unge Damer, der gaa paa Bal, ikke for at more sig, men for at beundres, gaa til Skuespil og Koncerter, ikke for at have en Kunstnydelse, men for at glimre ved et udsøgt Toilette, spadserer, ikke for at styrke Helbreden ved Bevægelse i fri Luft, men for at tiltrække sig Herrernes Blikke, disse «hjerteløse Møer med gyldne Spange», der ikke, som de østerlandske, sælges af en Slavehandler, men hver Dag i Ugen ud-

stille sig selv til Salg — de synes mig mere redningsløst fortabte end mangan dybt falden og dybt fornødret Kvinde, der dog engang har havt et Hjerle, engang har kjendt en Tid, da Sjælens Blufærdighed ikke var kvalt hos hende, og endnu i sin Skændsel mindes, at Forholdet til Manden ikke fra først af var hende et Penge-spørgsmaal. — Jeg siger ikke, at de koldt beregnende unge Piger ere mange; jeg haaber tvertimod, at de ere faa, langt færre nu end for tyve Aar siden, og allerede dengang færre, end en æret Samtid troede. Men selv om de nu kun vare til i Traditionen og Indbildningen, saa er det ikke desto mindre en Kjendsgjærning, at den bestaaende Tingenes Orden frister til iskolde Beregninger, og at enhver ung Pige, der ikke enten er Arving til en Formue eller i Gjærningen har vist, at hun kan optage Livets Kamp, om saa skal være, ganske ene, er udsat for at betragtes som den, der søger en Forsørger, og betragtes som saadan af enhver ung Mand, hun møder paa sin Vej. Véd og føler hun dette — og hun kan næsten ikke undgaa at vide og føle det — da maa denne Bevidsthed trykke hende desto tungere, jo højere hendes Sind og jo renere hendes Tanke er. Men denne Kvindelighedens Underkuelse ser den stærblinde Verden ikke; den har, saa utroligt det end lyder, endog taget Religionen og Poesien i Systemets Tjeneste, den opbyder alle Kræfter, for at Fordommen kan bestaa, om end Livet, Hjertelivet, skal gaa tilgrunde. Jeg har set Andagtsbøger, bestemte som Gave til unge Piger paa deres Konfirmationsdag, og i

dem fundet omhyggelige Formaninger og Advarsler om at Læserinden dog for alting ikke maa betro sin Fremtid til en Mand, der — ikke har nogen sikker Udsigt til at kunne ernære hende; der tales ikke om det Farlige i at betro sig til et letsindigt, et vantro eller endog lastefuldt Menneske; nej, den værste Fejl, en Frier kan have, er den, at hans Udsigter ikke er sikre. Det er med andre Ord: hvis den unge Pige paa sin Vej gennem Livet møder en af disse Aandens Udkaarne, der virkelig lever og kæmper for en stor Tanke, sætter Alt ind paa den og derfor ikke kan have sine timelige Ting paa det Tørre og Faste; — hvis hun møder en saadan Aandskæmpe, og hun forstaar ham, og hun tror paa hans Sendelse, og de elske hinanden, og han bejler til hende, da skal hun sige Nej, hvor meget han end lider derunder; men naar der næste Dag kommer en Frier med gode, faste Indtægter — en Mand, der jo kan være meget agtværdig, maaske ogsaa elskværdig, men hvem hun nu engang ikke kan elske, fordi hun elsker den Anden — saa skal hun sige Ja; det kalder man saa et Fornuftparti. Forfatterne, der prædike denne Moral for unge kvindelige Kristne, have vist aldrig tænkt paa, at den er ligesaa ukristelig som ukvindelig; men det er den virkelig; — den, som tror, nedlader sig ikke for Brødets Skyld til Løgn og Bedrag; men et bedre Navn fortjener det ikke, naar en ung Pige, for at forsørges, ægter En, skjønt hun elsker en Anden. Den, hun ægter, søgte sig en Hustru, der vilde elske ham — hvad faar han i Stedet?

Ogsaa Digtekunsten har maattet tjene den falske Kvindelighed mod den sande. «Fornuften» kan Digteren ikke aabenlyst sætte i Højsædet; Hjertets Ret kan han ikke aabenlyst fornægte; det vilde tage sig altfor prosaisk ud; ja, men til Forsvar for det Bestaaende har man opfundet den Sætning, at Manden elsker først, at en bly Kvinde ikke kan blive sig sin Følelse for en Mand bevidst som Kjærlighed, før hun véd, at han elsker hende. Det lyder slet ikke ilde; det kan siges i god Tro, og det er saaledes blevet sagt af Forfatterinder med Aand og Hjerte *); men hvad betyder det dog egentlig, naar man ser nøjere til? Det betyder, at Kvindens Kjærlighed, idet den kun er et Svar paa Mandens, i sin Grund og Kjerne er Egenkjærlighed; det betyder, at Kvinden, selv upersonlig, ikke kan eller maa have Øje for en Mands personlige Fortrin, men skal i dyb Ærbødighed se op til hele det mandlige Kjøn og derhos — hver enkelt ung Pige for sig — betragte sig selv som et saa ringe udstyret Exemplar af det kvindelige, at hun føler sig æret og løftet, saasnart en Mand — lige meget hvilken Mand — vælger hende til Hustru; hun elsker da hos ham ikke noget af det, som Traditionen tillægger Mændene i Almindelighed, og som følgelig, hvis han har det, ikke kan udmærke ham i hendes Øjne; men hun elsker dette: at han bejler til hende; det er, siger man, saa naturligt at gjengælde Kjærlighed med Kjærlighed.

*) F. Ex. Forf. til «En ung Piges Historie».

Her kunde nu rejses det Spørgsmaal, om da et saakaldet Tilbud er et uomstødeligt Bevis paa Kjærlighed fra Mandens Side. Svaret lyder i Almindelighed: jo, naar en rig Mand frier til en fattig Pige, saa véd hun, at det er den rene Kjærlighed; lidt mere tvivlsom stiller sig Sagen, naar de Begge ere lige rige eller lige fattige; og er det endelig en fattig ung Mand, der frier til en rig ung Pige, da paastaar Mængden, at hun har al mulig Grund til Mistanke. Denne sidste Betragtning vil jeg indtil videre lade staa ved sit Værd; men hvad angaar den første, da finder jeg det ingenlunde afgjort, at intet uden sand og inderlig Kjærlighed skulde kunne bevæge en velhavende Bejler til at udse sig en fattig Brud. Det kunde være, at Manden ikke brød sig om at forøge sin Velstand, men derimod salte stor Pris paa at være fri for sin Hustrus eller hendes Slægtninges Indblanding i hans Pengeforhold; fremdeles, at han havde Grundsætninger og Livsvaner, hvormed en i Rigdom og Forlystelser opvoxet ung Dames Fordringer ikke kunde rime, hvorimod han ventede, at den Hustru, han tog fra et fattigt Hjem, vilde betragte ham som sin Velgjører og taknemlig nøjes med det, han gav hende. Manden kan være meget brav for Resten; det er altid smukkere at tænke saaledes end at være pengebegjærlig; men den unge Pige er i sin gode Ret, hvis hun giver ham en Kurv. Jeg tror da ogsaa, at hun i dette Tilfælde i vore Dage vil finde lige saa mange Forsvarere som Anklagere; men sæt nu, at der blandt hendes Anklagerinder, blandt dem, der skarpest dadlede

hendes «ufornuftige» Færd, var en anden fattig ung Pige, og at denne fremsatte sine Tanker om Sagen i Nærværelse af sex unge Mænd, hvis økonomiske Stilling var lige saa god som den uheldige Friers — mon da Folk vilde være enige om at kalde hendes Optræden ukvindelig? Man skulde synes det; thi vedkommende unge Dame tilkjendegiver sine sex uforlovede mandlige Tilhørere, at hun vil tage hvemsomhelst af dem til Mand — hun frier til dem alle Sex, og er der Noget, hele Verden er enig om at stemple som ukvindeligt, saa er det nok dette: at fri.

Ja, men denne store Enighed kommer ikke af et og samme Grundsyn paa Kvindens Væsen; den opstaar tvertimod af to højst forskellige, to ligefrem modsatte Anskuelser. Hele Verden erklærer det for ukvindeligt at fri, fordi den ene Side, Flerheden, betragter dette Skridt som en Anmasselse, hvortil Kvinden bør være for ydmyg, den anden Side, Mindretallet, ser deri en Fornedrelse hvortil hun bør være for stolt. Vi, som høre til Mindretallet, sige, at naar en Kvinde elsker en Mand og ikke véd sin Kjærlighed besvaret, da maa hun gemme denne Kjærlighed som en Helligdom i sin Sjæls Indre. Røber hun den frivilligt og med Bevidsthed, drister hun sig endog til aabent at tilstaa den for den Elskede, saa dadle vi hende strængt; vi dadle hendes Mangel paa kvindelig Selvfølelse, men ikke selve hendes Kjærlighed, hendes Hjertes Valg, det, at hun har kunnet sige til sig selv: denne ene Mand og ingen anden kan jeg tilhøre — at hun har kunnet sige det, endog

før hun vidste, om han havde mærket, at hun var til. Anderledes dømmer et højstæret Publicum, der gaar ud fra den Forudsætning, at enhver ung Pige ønsker at gjøre et godt Parti; det finder ikke noget Stødende i, at hun vedkjender sig dette Ønske ligeoverfor mange Mænd, af hvilke enhver kan sige sig selv, at han vilde være et godt Parti for hende og følgelig en velkommen Frier. Kun hvis hun henvendte sig ligefrem til en af dem med Bøn om, at han vilde tage hende til Kone, fandt man det upassende — fordi hun da havde understaaet sig at vælge, at have en Mening om de unge Herrers personlige Egenskaber. Dette sidste tillod man hende dog endnu i forrige Aarhundrede. I «Kjærlighed uden Strømper» er der en Scene, hvor Grethe staar i Begreb med at sværge, at Intet i Verden skal formaa hende til at blive Mads Madsens Brud. Mette afværger det; «thi» siger hun:

«Vel sandt, ved saadan Ed en Sjæl sig mærker ud,
 «Som ikke just er lav; men det jeg frit tør sige:
 «Den Sjæl hver anden maa i Højde overstige,
 «Som kun af Lydighed imod sit Kald og Pligt
 «Nedlader sig til det, der er den væmmeligt;
 «Og vores Kald og Pligt, saa mange som vi ere,
 «Er at udvælge os en Mand i Tugt og Ære».

Denne Replik er paa et enesle Ord nær som skreven ud af deres Sjæl, der nutildags sætte den højeste Kvinde-
 lighed i: ikke at kunne elske men desuagtet at gifte sig, fordi Ægtestanden nu engang er «Kald og Pligt».

Men det ene Ord: udvælge, røber, at Mette endnu ikke staar paa Højden af vor Tids Dannelse. Man har forbedret Systemet siden Wessels Dage; man har slaaet fast, at Kyinden ikke har nogen Valgret, at Manden alene vælger. Den, der nu vilde tale om, at en ung Pige havde valgt sig en Brudgom, vilde blive forstaaet, som om Pigen, al Kvindelighed til Trods, havde friet og faaet Ja.

Sprogbrugen synes at have Luner. Ingen siger, at Kandidaterne vælge Statens Embeder eller Rigsdagsmændene de Kredse, hvis Ombud de ere; det hedder tvertimod, at Regeringen vælger Embedsmændene, Folket sine Lovgivere, og dog er det afgjort, at ligesom en Pige kun kan ægte den eller en af dem, der have bejlet til hende, saaledes kan en Minister ogsaa kun give et Embede til En, som har søgt det, en Folketingskreds kan vælge En, der har stillet sig til Valg. I en Henseende er den unge Pige endog heldigere stillet end Regering og Folk: har et Embede kun en Ansøger, maa han faa det, det skal gives bort; stiller der sig i en Kreds kun en Valgkandidat, kan der gives en Frist af 14 Dage; men kommer der saa ingen andre, da er han selvskeven uden Valg — det staar i Valgloven; men der er ingen Lov, der tvinger en Pige til at ægte den eneste Frier; hun har endnu et Valg: hun kan blive i Jomfrustanden.

En Grund er der alligevel, hvorfor disse Valghold opfattes saa forskjelligt: Embederne ere færre end Embedskandidaterne, Pladserne i Rigsdagen ikke

saa mange som de Mænd, der ønske at sidde der; men omvendt ere de unge Piger, der ønskes forsørgede ved Ægteskab, langt flere end de Mænd, der søge sig Hustruer uden at stille det Vilkaar, at enten maa den unge Pige være vant til Arbejde og Nøjsomhed eller ogsaa maa hun medbringe en lille Formue til fælles Bedste.

Man kan kalde denne Fordring yderlig prosaisk, om man vil; men lad os være oprigtige! — og hvad Slags Poesi finde vi da hos en ung Kvinde, der med tomt Hoved og Hjerte flagrer fra den ene Adspredelse til den anden? Jeg finder en langt bedre i Pengene og i Arbejdet; thi det er Frihedens, Uafhængighedens Poesi. Man bedømmer i Almindelighed aldeles skævt den Kjendsgjerning, at de rige Piger neppe ere konfirmerede, før de omringes af Bejlere, medens en fattig Pige gjerne kan nærme sig de 30 Aar, inden den første Frier kommer, hvis han kommer nogensinde; man bedømmer den aldeles skævt og falsk, naar man forklarer den af en Overhaand tagende Pengebegjærighed hos de unge Mænd. Grunden ligger dybere. Manden vil, ligesom Kvinden, helst elskes for sin egen Skyld; han vil helst vinde en Brud, om hvem han véd, at hendes Ja og Nej ere fri, at hun har Raad til at have et Hjerte og lytte til dets Røst. Deri ligger de rige Pigers store Fortrin nu. At løfte de fattige Piger i deres egen Bevidsthed og i Mændenes Agtelse, at frigjøre Kvindeligheden og Kvindehjertet, det er Opgaven,

det er Kjærnen i det store Kvindespørgsmaal, hvorm saa megen forvirret Tale høres.

At Tanken er bleven miskjendt og misforstaaet, deri ere deres Forkæmpere ikke ganske uden Skyld. Var det Mænd, som Holberg og Stuart Mill, da fæstede de Blikket saa skarpt paa den Sandhed, at Kvinden er Menneske *), at de ikke kunde se nogen sjælelig eller aandelig Forskjel mellem Mand og Kvinde; var det Kvinder, da følte de i Begyndelsen en underlig Sky for at røre ved den materielle Side af Sagen; de stred for det Skjønnes Idé og vendte Ryggen til det, der ganske vist er en uskøn Virkelighed; og senere, da denne Fejl rettedes, begik de det Misgreb at kalde Sagen ved et fremmed Navn, der har staaet i saa mange røde og vilde Hjernespins Tjeneste, at det er bleven mer end tvetydigt: de talte om Kvindens Emancipation.

Det er paa Tide, at Tanken faar et andet Navn; jeg vil kalde den: Kvindens Borgerret, Kvindens personlige Frihed. Det er her i Danmark ikke Lovgivningen, der lægger de største Hindringer i Vejen derfor; tværtimod maa det erkjendes, at skjønt «Danmarks Riges Grundlov» ikke har en Linie om Kvinden, er der dog siden 1849 ved Lov indtraadt betydelige Forbedringer

*) Holberg paastod engang i sin Ungdom for Løjer det Modsatte, og citeres af den Grund endnu som Kvindehader trods Alt, hvad han i sine Skrifter har sagt til Forsvar for Kvindens Ret og til Ros for hendes Evner.

hendes Kaar; der er Loven om Kvindens Myndighed, Loven om Søstres lige Arveret med Brødre, Bestemmelser i Næringsloven til Gunst for Enker, forladte Hustruer og myndige Piger, endelig Lov om Lærerinders Ansættelse ved det offentlige Skolevæsen. Dermed er ganske vist ikke Alt naaet, hvad der kunde og burde naaes ad Lovgivningens Vej; men der er dog gjort saa meget, at før vi forlange større Frihed, burde vi vise, at vi forstod at bruge den, der allerede er os given. Saalænge Kvinden i de saakaldte bedre Klasser endnu betragter det som simpelt at arbejde, saalænge Tusinder af Pigebørn endnu opdrages med det ene Formaal for Øje, at de skulle «gjøre Parti» og forsørges af Mændene, saa længe er det ikke gjort med at skrive nye Love; det er Fordommen, der skal bekæmpes; det er Fordældrenes Hjerter, der skal tales til; det er hver Fader og hver Moder, der skal vide, at naar de opdrage deres Datter til at søge en Mand, saa dræbe de hendes Sjæls Renhed, saa vende de op og ned paa Naturens Orden, som er den, at Manden søger sig en Hustru, og Kvinden vælger en Mand — vælger blandt de Søgende.

Til at raade Bod paa dette Samfundsonde er der intet andet Middel end Arbejdet. Man har før henvist Kvinden udelukkende til det huslige Arbejde; — det er i sin Orden, at mange Kvinder lære Landhusholdning, ligesom at mange unge Mænd vælge Landvæsenet til deres Erhvervskilde; men alle Mænd skulle ikke være Landmænd, og alle Kvinder kunne ikke faa en Husholdning at styre. I den sidste Menneskealder har

man ogsaa villet indrømme, at Kvinder kunne undervise Børn; det er rigtigt; men det store Antal af de Kvinder, der uden indre Kald og Lyst have grebet denne Gjerning i Mangel af en bedre, har i den Grad trykket Lønne for den nedad, at det nu ligefrem ikke kan betale sig at være ordentlig forberedt til den, og vi som Følge heraf ere blevne velsignede med en Skare Lærerinder, der i virkelig Oplysning staa tilbage for mange af vore Tjenestepiger. Der maa brydes andre Baner; de unge Kvinder maa anderledes rustes til Livets Kamp.

Jeg siger ikke, at Valget af en Livsstilling og Erhvervskilde allerede skal træffes i Børneaaarene. I Opdragelsen kan Meget være fælles. Ligesom alle Børn bør lære at læse, skrive og regne, bør alle Pigebørn lære kvindelig Haandgjerning, og der er mange andre Ting, de fleste kunne lære. Vore Pigeskoler have ikke den Fejl, at der i dem læres for lidt, det vil sige: for faa Fag — hvorledes de læres, er en anden Sag; — heller ikke Klagen over, at der læres for meget, vilde have stort at betyde, naar man kom ud over den Betragtning, at Pigebarnet kun er et Exemplar. Allerede i en tidlig Alder véd man at gjøre Forskjel mellem Drengbørns Evner og vælge forskellige Skoler til de forskellige Hoveder; med Pigebørn er det anderledes: Valget af den Skole, hvori en lille Pige skal gaa, retter sig ikke efter hendes Evner til at lære, men efter Forældrenes Evne til at betale; man stiller de samme Fordringer til de daarligste Hoveder som til de bedste; deri ligger Fejlen, ikke deri, at der gives Pigeskoler

med næsten alle de Fag, der læres i de højere Real-skoler for Drengene. Lad begavede Pigebørn fremdeles lære, hvad «Døtre af god Familie» lære nu, hverken mer eller mindre, indtil det fyldte fjortende Aar!

Naar den Alder naaes, kommer en Tid, da Hjernen behøver Ro; mange Aars Erfaring som Lærerinde har overbevist mig om, at unge Piger bør skaanes for anstrængende Læsning i Alderen mellem 14 og 16 Aar. Det Bedste vilde være, om de alle kunde tilbringe denne Tid paa Landet, beskæftigede, ikke just med Husvæsen i det Store, men med saadanne smaa lette Sysler, som det er godt for Kvinder i enhver Stilling at være fortrolige med. Men i Sextenaarsalderen bør Valget træffes; det er hverken for tidligt eller for sent.

Vælger den unge Pige Husholdningen, da bør hun lære den grundigt, lære den saaledes, at hun, hvis det i Tiden behøves, kan forestaa et Gjæstgiveri eller noget Lignende. Vælger hun Lærerkaldet, da bør hun sætte sig som Maal: enten Skolelærerinde-Examen eller en saadan Dygtighed i et enkelt, højst to eller tre Fag, at hun dyrker det som Videnskab eller Kunst. Vælger hun ingen af disse to alfare Veje, saa er der mange andre, der kunne aabne sig for en kraftig Villie; man kan sammenfatte dem under Navnene: Handelsgrene, Haandværker, Kunster og Videnskaber.

I Henseende til Videnskaberne — de akademiske Veje — er Sagen for Øjeblikket lidt mislig. For det Første er Fordommen stærkest paa dette Omraade: mangan brav Mænd, der ikke vilde have det mindste mod kvinde-

lige Bagere, Farvere, Urtekræmmere og Manufakturhandlere, og som da ogsaa nok kunde finde sig i kvindelige Bogbindere, Bogtrykkere, Boghandlere, Apothekere, Postmestre o. s. fr., vilde korse sig ved Tanken om kvindelige Læger, Sagførere, Diplomater, Universitetslærere og Præster. Dernæst ere de praktiske Vanskeligheder mange og store: det er afgjort, at Latinskolerne ikke vilde optage kvindelige Disciple, og det tog sig vel ogsaa besynderligt ud, om sextenaars Piger skulde sidde paa Skolebænken med tolvaars Dreng; — vilde en ung Pige lade sig privat forberede til Studentereksamen, er det tvivlsomt, om Universitetet tillod hende at tage den; og kom hun ud over dette, vilde en Embedsexamen i hvilket som helst Fag ikke hjælpe hende, før der kom en ny Lov, der ordnede Forholdet. Men hvad der er sket i England og Nordamerika, hvad der sker nu i Sverig, Finland, Tyskland og Svejts, vil ogsaa i Tiden ske her, saasnart Trangen er der; det vil sige: saasnart en Kvinde banker paa Universitetets Dør med Bøn om at bestaa Adgangsprøven, og høre Forelæsninger i et af Fakulteterne. I de nævnte Lande er det især Lægevidenskaben, hvorom Talen har været; det var en Amerikanerinde, Elisabeth Blackwell, og en Englænderinde, Elisabeth Garrett, der først brød Isen og med en Udholdenhed, der vilde have gjort den mest handlekraftige og villiestærke Mand Ære, førte Sagen til Sejer, hver i sit Fædreland. Maaske er der andre Videnskaber, der ligge den danske Kvinde nærmere. Trods vort Lands store Rigdom paa Studenter, ere dog

for Tiden to Lærestole ved Kjøbenhavns Universitet besatte med Udlændinge: den ene som Professor i engelsk Sprog og Literatur, den anden i Astronomi. Mon det var utænkeligt, at to danske Kvinder kunde have maglet disse Opgaver, hvis de havde faaet Lov at berede sig dertil? — i Sverig gives der offentligt ansatte Lærerinder i Fysik og Mathematik.

Men jeg véd forud, hvad man vil sige til mine Forslag. Indvendingerne ere altfor mange, til at jeg her kan trætte Deres Taalmodighed med at opregne og gjendrive dem alle; jeg vil kun tage tre af de mest populære frem.

Først hedder det: der er Trængsel nok paa alle Leveveje nu, da de kun befærdes af Mænd; naar ogsaa Kvinderne stimle til, hvorledes vil det da gaa? Jeg vil svare paa dette Spørgsmaal med et andet: kan Danmark ernære den Folkemængde, det har, eller kan det ikke? — Hvis det ikke kan, maa endel raske, dygtige Mænd og Kvinder udvandre, det er klart; men hvis det kan — hvis vore Velstandskilder ikke ere udtømte; hvis der kunde bringes meget mere ud af vort Landbrug, vore Fiskerier, vor Industri o. s. v., end der gjøres nu: da er det et ganske simpelt Regnestykke, at jo flere arbejdende Hænder og tænkende Hoveder der er, desto større er Velstanden, jo flere Lediggængere, desto større Armoden. Lediggængere i Pjalter forøge ikke Nationalformuen, Lediggængere i Silke og Fløjl endnu mindre.

Men for saa vidt denne Indvending især vil blive

gjort gjældende paa det videnskabelige Omraade, for saa vidt det især vil hedde: vi have studerende Mænd i altfor stor Mængde, hvad skulle vi med studerende Kvinder? — da har jeg et Alvorsord at sige det danske Folk. Man kunde med samme Ret, med selv samme Ret, synes mig, fra først af have sagt: vi have nok af Præstesønner, Doktorsønner, Byfogedsønner til at besætte Statens Embeder med; hvad skulle vi med Husmands-drenge, Skomager- og Skræderbørn? lad dem blive ved deres Fædres Stand! — Var Danmarks videnskabelige Højskole kun bleven aabnet for Adelens og Embeds-standens Sønner, da havde vi vistnok ikke derfor manglet Embedsmænd; det vilde næppe være blevet nødvendigt at indkalde flere Fremmede, end man har indkaldt alligevel; men Hans Tausen, Morten Borup, Rasmus Kristian Rask, Niels Matthias Petersen og Rasmus Nielsen, dem havde vi ikke havt, og jeg kan tilføje, at vi heller ikke havde havt Hans Christian Andersen; thi vel er Skjaldskab Et og Lærdom et ganske Andet; men før Frihedsaaaret 1848 kunde hos os Ingen komme frem og vinde et Navn som Digter uden at være Student. Vi havde altsaa savnet ikke saa faa af de Mænd, der mægtigst have fremmet Livets Udvikling her hjemme eller bragt det danske Navn videst i Verden. De samme fire Aar-hundreder, der have set disse Sønner af den menige Almue naa til Aandslivets Højder, have sikkert havt lige saa mange Kvinder, der kunde naaet næsten lige saa vidt, dersom ikke Kjønnets havde været mere foragtet

end Standen, dersom ikke den rigeste og mægtigste Mands Datter ved Fødselen var uheldigere stillet end den fattigste Indsidders Søn. Hvad er der da blevet af de Forskudte? dersom de vare blevne lykkelige Hustruer og Mødre og havde fostret Sønner, til hvem deres Evner vare gaaede i Arv, saa var endda ikke Tabet saa stort; men — de ere vandrede til Daarekisterne; jeg taler ikke om vor Tids milde Asyler for Sindssyge, men om de Huler, hvori man før indespærrede dem. Derhen var altid Vejen kort for et miskjendt og forhaanet Snille; det er ikke blot i Rom, at Kapitolum ligger nær ved den tarpeiske Klippe; allevegne gjør man kort Proces med dem, der uden Fuldmagt fra den offentlige Mening griber efter en Laurbærkrans: man styrter dem i Vanviddets Afgrund.

Og dette store Offer af det Bedste hjælper dog Middelmaadigheden saa grumme lidt. De studerende Kvinder vilde næppe være bleven flere end de studerende Husmandssønner; hvis man den Dag idag aabnede Københavns Universitet for Kvinden, vilde maaske i Løbet af tyve Aar tyve Kvinder tage Studenterexamen, og af disse tyve vilde de femten blive trolovede og gifte med deres Medstuderende; derved var vundet femten lykkelige Ægteskaber, hvori Hustruen blev, hvad hun efter Skriften skal være: Mandens Medhjælp; de fem, der blev tilbage, skulde da ikke i nogen mærkelig Grad formørke Udsigterne for Kandidater med Non.

Den anden Indvending er denne. Naar Kvinden blev opdragen og oplært til at undvære Mandens Be-

skyttelse, vilde de fleste Piger foretrække den ugifte Stand for den gifte; de Mænd, der søgte sig Hustruer, kunde ingen finde; Samfundet kom til at bestaa af lutter Ugifte, hvoraf da Følgen blev, at der snart ikke var noget Samfund mere. Denne Indvending er allerede gjendreven — af de rige Piger og de fejrede Kunstnerinder, der gifte sig, skjønt de ingen Forsørger behøve, fremdeles af de fattige Tjenestepiger, der ægte fattige Karle, skjønt de vide, at de under Ægteskabet ville komme til at arbejde langt haardere end før og til at savne mange af de Goder, de nyde i velhavende Folks Tjeneste. Der vilde ikke blive færre Ægteskaber end nu, men vel færre ulykkelige Ægteskaber. Man fejler meget, hvis man forestiller sig, at det, den unge Pige fik lært, alene kunde komme hende tilgode som gammel Pige; det vilde endnu mere komme hende tilgode som Hustru: først derved, at hendes Mand ikke kunde betragte hende som en kjøbt Slavinde og heller ikke behøvede at ængste sig for, at hendes Ja var givet uden Hjertets Samtykke: dernæst ved, at hun kunde forstaa ham, dele hans Formaal og Higen, følge ham paa alle Tankens Veje; endelig ogsaa ved, at naar en Ulykke ramte Familien, naar Manden mistede sin Livsstilling, sin Ejendom, sin Førlighed eller sin Forstand, da kunde hun træde til som Forsørgerinde. Blev hun Enke med en Børnesflok, da var Nyttens af, hvad hun havde lært, endnu mere indlysende.

Og ikke blot for saa vidt, vilde den gifte Kvindes Stilling være bedre end nu; men under den nye

Tingenes Orden blev det lettere for ligestemte Sjæle at møde og kjende hinanden. Man kan baade her hjemme og udenlands fra høre Klager over, at de unge Piger, Mændene fortrinsvis hylde, ere — ikke de ædleste, de mest højhjertede, de frommeste, de mest sanddru, de med Aandens og Hjertets Fortrin rigest begavede, men — de smukkeste, de, der pynte sig bedst, danse bedst og kokettere bedst. Saaledes ser det rigtignok ud; men ogsaa her tror jeg, at man slutter overfladisk og gjør Mændene Uret. Paa et Bal, i en «Soirée» og paa en offentlig «Promenade» er det meget lettere at se, hvilken af de unge Piger der er smukkeste, er klædt med størst Smag, gaar eller danser bedst o. s. v., end hvem der har det bedste Hjerte, det ædleste Sind eller den rigeste Aand. Mændene fængsles af det, de se, og de maa holde sig til Skallen, da Forholdene saa yderst sjælden give dem Lejlighed til et dybere Indblik.

Og er det vanskeligt for en Mand, mellem den store Flok unge Piger, han ser, at lære en eneste at kjende, saa er det for mangan Kvinde ligefrem umuligt, saa længe hun er ung, at mødes med en Mand, der kunde være Mand for hende. Kvinden er skabt til at se opad. Naar det for en Mand er pinligt altid at se sig som Undermaaler, saa er det for en rigt begavet Kvinde ikke en Sejr, men en Kval, altid og allevegne at skulle føle sin Overlegenhed. Hun kan være gennemtrængt af Harme over en Samfundsorden, der erklærer den Bedste af hendes Kjøen for ringere end det

usleste Mandfolk ved at give alle Mænd Rettigheder, som den nægter alle Kvinder; men alligevel slipper hun aldrig Overbevisningen om, at der maa findes Mænd, som staa over hende i Tankens Højde, og Dybde, i Mod og Villiekraft, og hun føler, at kun en saadan Mand kunde hun ægte, fordi Gud har villet, at i Ægtestanden skal Manden være Kvindens Hoved i Kraft af hendes «Attraa», hendes Kjærlighed til ham. Men en saadan Mand træffer hun som ung Pige aldrig — ikke af den Grund, at han ikke er til, men fordi Alt er anlagt paa, at hun ikke skal møde ham. Kommer der i hendes Nærhed en Mand, som hun i Frastand har beundret, og de blive forestillede for hinanden, da vil han vise sig «galant» ved i sin «Konversation» at stige ned til det Trin, hvor et Exemplar af Arten ung Pige formodes at staa; han byder hende — Pjat, og hun vender sig fra ham med bitter Skuffelse. Man spotter saa tidt over de unge Damers Sværmerier snart for en Præst og snart for en Skuespiller; bedre var det, om man ændrede en Tingenes Tilstand, der ikke tillader den unge Kvinde at faa Syn paa et Glimt af Aand andre Steder end i Kirken og i Theatret.

Den tredie Indvending lyder: Det er Manden, som skal forsørge Hustru og Børn; i de Aar, Familien voxer, kan Hustruen ikke arbejde for Brødet, og naar endelig det yngste Barn er stort, da er hun gammel og hendes Kraft brudt; den nye Tingenes Orden vilde føre til, at Manden lod sin Hustru arbejde for ham, det var uretfærdigt og grusomt. — Denne Tankegang er smuk og

ridderlig, der er Sandhed i den, men i Livets Virkelighed er den dog aldrig bleven gennemført. En Skuespillerinde, der ægter en Skuespiller, en Malerinde, der gifter sig med en Billedhugger, en Skolebestyrerinde, der bliver en Lærers Hustru, forlader derfor ikke sin Kunst eller sit Kald, hun lader sit Hus styre af en kvindelig Slægtning, en Veninde eller et tro Tyende, og Alt gaar ofte meget bedre der end i mange af de Huse, hvor Konen blot er eller skulde være Husmoder. Ingen foragter en Landmand, Gjæstgiver eller Spisevært, fordi han drager Nytte af sin Hustrus Arbejdskraft, og heller ikke i andre Stænder er det nu en Vanære for Manden, at hans Kone tjener Penge saa vel som han; kun naar han selv er en Dagdriver og læsser hele Byrden paa hendes Skuldre, er han foragtelig — og dette sker ofte nok nu, ikke til Trods for, men i Kraft af de raadende Vedtægter. Aldrig har jeg mere levende følt Samfundets Uret mod Kvinden, end naar jeg har set en fattig Kone trælle for Brødet næsten lige til den Dag, hendes Barn blev født, set hende tage fat igjen faa Uger efter og saa vidst, at hvad hun surt erhvævede, det afpressede Manden hende ved Skjældsord og raa Mishandling for at øde det i en Kro. Her er et Kvindespørgsmaal, der trænger til hurtigt at ordnes ved en ny Lov; denne Side af Sagen kan ikke vente, indtil Anskuelser ere klarede og Fordomme bortryddede; i den kan Kvinden Intet gjøre selv uden at henvende sig med Klager til Lovgivningsmagten. Hustruen maa beskyttes mod en drikfældig og samvittighedsløs Mand; der maa raades

Bod paa Kvindens fuldstændige Umyndighed under Ægteskabet.

Der er udenlands fra (Svejts) rejst den Paastand, at Kvinden Intet vil opnaa, før hun faar Ret til selv at tale sin Sag i Folkenes Raad, ligesom den tredie og fjerde Stand vedblev at være undertrykte og tilsidesatte, indtil de selv kom til at tale med om Lovene. Men hvorledes kom de da til selv at tale med? Enten ved en Revolution, som Kvinden nok skal vogte sig for at begynde paa, eller, naar Alt kommer til Alt, ved de Mægtiges Retfærdighedsfølelse. Manden, som Indehaver af Lovgivningsmagten, kan vise Kvinden Retfærdighed; Kvinden kan hos os ikke opnaa Valgret og Valgbarhed til Rigsdagen uden ved en Grundlovsforandring, og at styrte vort Fædreland i en ny Grundlovskamp for Kvindesagens Skyld, er der næppe Nogen, der har Sind og Villie til. Den politiske Valgret stille vi derfor i Bero; men her skal dog siges: det er temmelig urimeligt, at f. Ex. en Gaardmandsenke, der giver fire, fem gifte Mænd Arbejde, skal være uden Stemmeret, medens hendes Avlsbestyrer, hendes Kohyrde og hendes Tærskere udøve den. I England staar denne Sag paa Dagsordenen; engang bliver den maaske ogsaa rejst hos os, og giver man da Kvinden Valgbarhed, skal jeg for mit Vedkommende ikke have noget imod en Plads i Landstinget. Men til Folketingsvalgene haaber jeg, at ingen Kvinde vil stille sig, fordi al Bejlen er ukvindelig — ogsaa Bejlen til Folkegunst.
